

Manifestatie

Vredenburg
Utrecht

12 en 13 april 2005

kwartier maken

met Kunst
en Debat

De Kunst van het Kwartiermaken

Psychiatrische problemen drukken een sterk stempel op iemands leven. Van een geslaagde terugkeer in de samenleving is vaak geen sprake. Toch willen mensen met een psychiatrische achtergrond meedoen en erbij horen. Om deze reden is kwartiermaken - het werken aan gastvrijheid in de samenleving - urgent. Lees deze krant en kom naar de Manifestatie!

Maatschappelijke participatie is voor mensen met een psychisch probleem meestal geen vanzelfsprekendheid. Mensen worden en voelen zich buitengesloten. Sociale uitsluiting heeft, zoals blijkt uit onlangs gepubliceerd onderzoek van het Sociaal Cultureel Planbureau, op zijn beurt grote invloed op het psychisch welbevinden.

Kwartiermakers proberen die cirkel te doorbreken door te werken aan gastvrijheid in de samenleving, voor mensen die 'anders' zijn, voor mensen die om welke reden ook in de marge verkeren. Kwartiermaken is een alternatief voor assimileren. Cliënten dwingen 'gewoon' te zijn en daarmee een deel van zichzelf achter te houden, werkt averechts.

Hun 'anderszijn' - anderen spreken over psychische handicap - maakt immers deel uit van hun eigenheid (zoals dat bijvoorbeeld ook geldt voor mensen met een andere etnische achtergrond). En als je je plek in de samenleving wil heroveren heb je alles wat je bent hard nodig.

Kwartiermaken probeert te werken aan herstel van wederkerigheid, tussen kwetsbaarheid en zorgzaamheid, tussen het snelle en het langzame, tussen de dwaze en de wijze. Wij menen dat de samenleving als geheel daarmee aan menselijkheid wint.

Dat vergt van burgers, instituties en overheden de moed om stappen te zetten in een wereld waarin conventies niet allesbepalend zijn. Dat kunt u op de Manifestatie oefenen in de verschillende kunstwerkplaatsen, waarin ontmoeting en expressie centraal staan onder inspirerende begeleiding van door de wol geverfde kunstmakers. Ontmoeting, tussen mensen en meningen, is ook aan de orde bij de vier symposia waar bevlogen vergezichten en voorbeeldige praktijken worden geboden en bediscussieerd. Het zal de inzet van alle debatten zijn om te komen tot concrete perspectieven om het engagement bij een gevarieerde samenleving te versterken. Optredens van Zeenzucht, Jetty Mathurin en De Kift bieden ieder op hun eigen wijze proeven van het doorbreken van de grens tussen norm en waan.

Elders in deze krant vindt u het gehele programma van deze denk- en kunstweedaagse. Het politieke debat op 13 april moet ervoor zorgen dat het niet bij deze twee dagen denken, praten en kunsten maken blijft!

Welkom zijn in de eerste plaats mensen met een psychiatrische achtergrond, hun burens, familieleden, mantelzorgers, vrijwilligers van de vriendendiensten en andere burgers. Voorts beleidsambtenaren, lokale politici, welzijnswerkers en andere professionals van binnen en buiten de geestelijke gezondheidszorg. Laat u verwonderen door de kracht en kwetsbaarheid van mensen met psychische problemen.

Wat is kwartiermaken?

Er was een tijd dat we meenden dat kwetsbare groepen het best af waren in duin en bos, of het nu 'psychiatrische patiënten', mensen met verstandelijke beperkingen, ouderen of 'moeilijk opvoedbare' jongeren betrof. Sinds de jaren zeventig lijkt de beweging voor *vermaatschappelijking* onomkeerbaar. Vermaatschappelijking betekent dat iemand van een positie buiten het gewone maatschappelijke verkeer en buiten het alledaagse sociale leven, weer deel kan gaan nemen aan dat maatschappelijke leven, naar eigen wens en vermogen. De hulpverlening probeert daartoe allerlei vormen van hulp en begeleiding aan te bieden. Maar of de samenleving wel ruimte maakt voor mensen die 'anders' zijn, is een heel andere kwestie.

Kwartiermakers proberen het proces van vermaatschappelijking meer kwaliteit te geven. Zij richten de aandacht op wat het van de maatschappij vraagt als we de wens om mee te doen en erbij te horen ernstig nemen. Kwartiermakers luisteren naar wat het betekent om met psychiatrische problemen te leven, onderzoeken hoe men verlangt lid van de wereld te worden, wat mensen daarin ondernemen en wat nodig is om die eigen activiteit tot z'n recht te laten komen. Kwartiermaken spreekt daartoe overheden, bedrijven, uiteenlopende professionals en burgers aan om te werken aan een gastvrije ontvangst van mensen voor wie de maatschappij vaak als een onneembare vesting voelt.

Kwartiermaken gaat er daarbij vanuit dat, om de buitengewone ander kans te bieden, dikwijls iets buiten het gewone gedaan moet worden. Kwartiermaken vraagt om bezinning op de normaliteit die maar al te vaak tot uitsluiting leidt.

Het draait bij kwartiermaken om het werken aan draagvlak in de samenleving om mensen met een handicap in haar midden op te nemen. Gemeentelijke overheden dragen verantwoordelijkheid voor het ontstaan en het onderhoud van dat draagvlak. Kwartiermakers dagen overheden uit om de moraal van sociale integratie te verbinden aan concrete maatregelen om dat mogelijk te maken, al is het maar door de betekenis van vrijwilligerswerk, zoals dat onder meer in Vriendendiensten tot uitdrukking komt, op waarde te schatten en te ondersteunen.

'Ik hoor tot een groep mensen met een langdurige achtergrond in de psychiatrie die opnieuw wegwijs probeert te worden in de samenleving. Het maatjesproject helpt daar goed bij. Een maatje heeft geen therapeutische achtergrond waardoor het contact heel anders is dan met een professional uit de geestelijke gezondheidszorg. Een zelfstandig bestaan betekent toch op de eerste plaats dat je verantwoording neemt voor je eigen leven. Het is een enorme stimulans om iets te gaan ondernemen, als je iemand hebt die meedoet en die je kunt vertrouwen. Het is ook mooi dat een maatje gewoon een medemens is en geen vastgestelde doelen heeft met de manier waarop het contact verloopt. Hierdoor blijven de gesprekken veel opener en is het meer tweerichtingsverkeer. Uiteindelijk is het maatje een ruggesteun om een bestaan op te bouwen buiten het vertrouwde psychiatrische milieu. Vriendendiensten halen muren naar beneden waar psychiatrische patiënten ook na hun behandeling tegenaan lopen.' Eric Maessen, Venray.

Kwartiermaken en de WMO

De Wet op de Maatschappelijke Ondersteuning (WMO) beoogt door nabije zorg en ondersteuning de sociale integratie van mensen met handicaps beter mogelijk te maken. De invoering van de WMO maakt deel uit van de modernisering van de AWBZ, waarbij de ziektekostenverzekering zich gaat beperken tot bekostiging van de directe gezondheidszorg. De lokale overheid krijgt de regie over de WMO.

Zij moet zorgen voor een nieuwe balans tussen de eigen verantwoordelijkheid van de (kwetsbare) burger, zijn omgeving en de informele en formele netwerken. Door critici van de WMO wordt onderstreept dat de formele en informele (zorg)sfeer geen substituten voor elkaar zijn: activiteiten in de informele sfeer hebben vaak activiteiten in de formele sfeer als voorwaarde. Een overheid die luistert en reageert, inspireert haar burgers om hetzelfde te doen, meer dan een overheid die haar burgers maar aan laat tobben.

Als allerlei diensten vanuit de AWBZ worden overgeheveld naar de gemeenten is het belangrijk dat gemeenten een goed idee hebben van hoe mensen met bijvoorbeeld een psychische handicap zelf hun maatschappelijke participatie zien. De landelijke Manifestatie Kwartiermaken wil daartoe bijdragen. Ze zet in op realistische beeldvorming, op zorgende bedrijfsculturen, op empowerment en op culturele participatie met diversiteit en erkenning van anderszijn als uitgangspunt. We sturen niet eenzijdig op eigen verantwoordelijkheid. Het lijkt er immers op dat vooral mensen die niet zo goed voor zichzelf op kunnen komen met dat begrip worden lastig gevallen. Om een menswaardig bestaan in de samenleving mogelijk te maken zijn inspanningen en aanpassingen nodig van instellingen, bedrijven, en andere burgers.

De afgelopen 10 jaar zijn er al veel concrete kwartiermaakpraktijken ontwikkeld: vriendendiensten waarin weerbare burgers zich verbinden aan kwetsbare medeburgers; *multiloogbijeenkomsten* waarin cliënten, uiteenlopende professionals en familie, vrienden, burens, collega's met elkaar in gesprek gaan om te komen tot betere onderlinge verstandhoudingen; gastvrije buurtcentra en projecten bijzondere bemiddeling. Op steeds meer plekken wordt de *presentiebenadering* geïntroduceerd als manier om aandachtige en bij de leefwereld van cliënten aansluitende zorg en diensten te bieden.*

En er zijn Kwartiermakersfestivals die spelen met eigenaardigheden: *'Ik heb meegedaan in de organisatie van het tweede Kwartiermakersfestival in Tilburg. Voor mij is het festival belangrijk omdat het ontmoetingen mogelijk maakt en werkt aan beeldvorming. De goegemeente is echt bang voor psychiatrie. En daardoor zien mensen de kwaliteiten en talenten niet die (ex)cliënten hebben en daardoor krijgen we geen kans. Zo'n festival doorbreekt op een speelse manier het taboe rond psychiatrie. Toen ik opgenomen was zag ik de grote angst bij mijn vrienden, collega's en familie. Ik was zelf ook heel angstig en schaamde me enorm. De kloof tussen gek en normaal wordt door het festival hopelijk minder groot; de schaamte bij de cliënten en de angst bij de anderen een beetje minder.'* Madeleine Prinsen, Tilburg

* Deze terminologie, en trouwens alles wat U zou willen weten over kwartiermaken, is terug te vinden in: D. Kal, *Kwartiermaken. Werken aan ruimte voor mensen met een psychiatrische achtergrond*, (Boom, 2001).